

Gracjan Chrobak

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
e-mail: gracch@poczta.onet.pl
tel. 512 616 632

Warunki przejęcia własnych udziałów i akcji przez spółki kapitałowe dla potrzeb ich umorzenia

Streszczenie. Kapitały pełnią szczególną rolę w jednostce, będąc źródłem finansowania jej aktywów. Konieczność ich zwrotu implikuje podział na kapitały własne, występujące tradycyjnie w postaci instrumentów kapitałowych, zaangażowane w jednostce bezterminowo i kapitały obce, rozumiane jako zobowiązania wymagające spłaty w określonym czasie¹. Co do zasady własne instrumenty kapitałowe nie są przedmiotem transakcji pomiędzy spółką a jej właścicielami. Regulacje prawne wielu państw coraz częściej jednak przewidują odstępstwa od tej reguły, dając możliwość przeprowadzenia takiej operacji w ściśle określonych sytuacjach. Jedną z nich jest umorzenie.

Słowa kluczowe: umorzenie, kapitał własny, instrumenty finansowe, udziały, akcje, udziałowcy, akcjonariusze

1. Wstęp

„Bezzwrotny” charakter własnych źródeł finansowania majątku oznacza dla przedsiębiorstwa bezpieczeństwo prowadzenia konkretnej działalności gospodarczej, zwłaszcza w początkowej fazie jego istnienia. W dalszej kolejności wypracowany zysk zwiększa poziom kapitału własnego, a rosnący stopień zaufania wierzycieli do podmiotu poprawia perspektywy wykorzystania źródeł finansowania pochodzących spoza jednostki.

¹ Por. ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

Rozmiary kapitału własnego mogą podlegać wahaniom – zarówno zwiększeniom, jak i zmniejszeniom. Po stronie zmniejszeń dopuszczoną prawnie możliwością jest umorzenie własnych udziałów (akcji) w określonych warunkach.

Celem artykułu było omówienie obowiązujących przepisów prawa w zakresie warunków nabycia własnych udziałów i akcji przez spółki kapitałowe dla potrzeb ich umorzenia. Pokazano także sposoby ewidencji tego faktu w księgach rachunkowych jednostki.

Główną tezę artykułu stanowi stwierdzenie, że zabieg umorzenia instrumentów kapitałowych o charakterze własnościowym prowadzi do ustalenia nowego poziomu równowagi pomiędzy zasobami przedsiębiorstwa i źródłami ich pochodzenia, urealnienia wartości kapitału własnego i jego składowych. W dalszej perspektywie unicestwienie objętych udziałów (akcji) może korzystnie oddziaływać na jego wysokość, zwłaszcza w odniesieniu do spółek giełdowych.

2. Pojęcie instrumentów kapitałowych i przesłanki ich nabycia

Kategoria instrumentów kapitałowych pojawia się w ustawie o rachunkowości. I tak na mocy art. 3 ust. 1 pkt 26 przez instrumenty kapitałowe rozumie się kontrakty określające prawo do majątku spółki, pozostałego po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wszystkich wierzycieli, a także zobowiązanie się jednostki do wyemitowania lub dostarczenia własnych instrumentów kapitałowych². Wynika stąd, że instrumenty kapitałowe są świadectwem (dowodem) pozyskania przez właścicieli kapitału praw do części majątku spółki, w sytuacji gdy roszczenia wierzycieli zostaną zabezpieczone³. Poświadczają też „transfer” własności kapitału poza krąg dotychczasowych udziałowców⁴.

Użyty atrybut „własny” na określenie instrumentu kapitałowego ma oznaczać przejęcie wydanych przez samą spółkę udziałów i (lub) akcji z rąk ich posiadaczy. W tym sensie spółka staje się niejako dłużnikiem wobec swoich współników bądź akcjonariuszy.

² Por. ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

³ W literaturze rachunkowości mowa o aktywach netto odpowiadających wartościowo kapitałowi własnemu, zob. art. 3 ust. 1 pkt 29 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

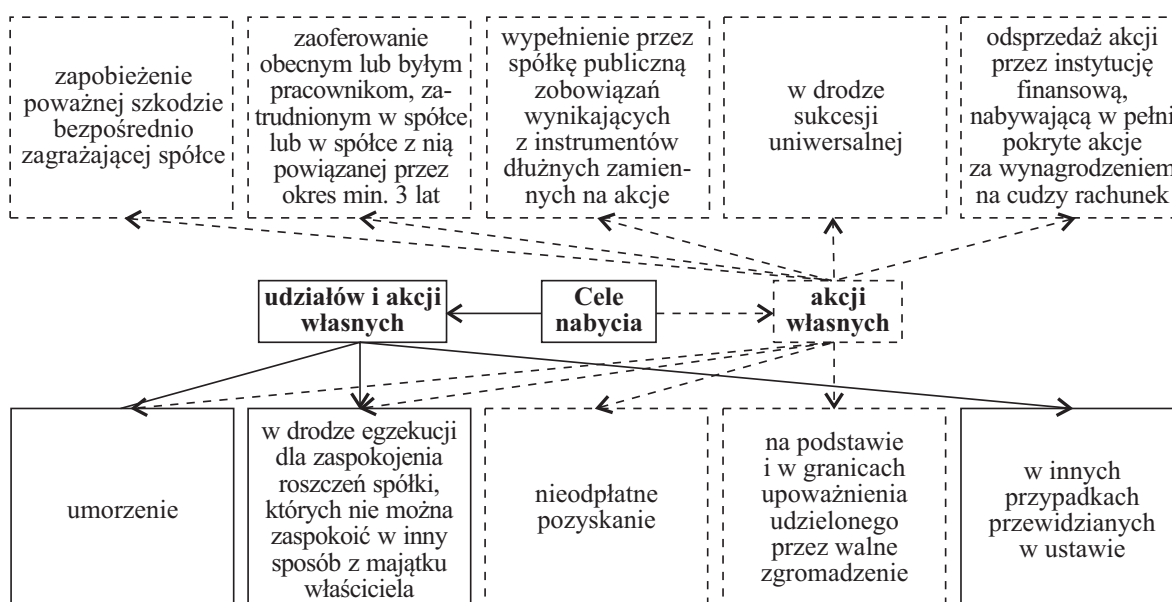
⁴ Zgodnie z OS31 pkt b instrumentem kapitałowym jest wbudowana opcja zamiany zobowiązania na udziały/akcje własne emitenta, zob. rozporządzenie Komisji Europejskiej (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE 29.11.2008, L. 320/193, www.finanse.mf.gov.pl/documents/764034/1002221/20120911_30_rozporzadzenie_1126.2008.pdf [12.11.2013].

Informację o nabyciu akcji (udziałów) własnych można odnaleźć w elementach sprawozdania finansowego. I tak zgodnie z art. 49 ust. 2 pkt 5 ustawy o rachunkowości sprawozdanie z działalności jednostki powinno obejmować istotne informacje o stanie majątkowym i sytuacji finansowej, w tym ocenę uzyskiwanych efektów oraz wskazanie czynników ryzyka i opis zagrożeń, m.in. informacje o nabyciu udziałów (akcji) własnych, a w szczególności celu ich nabycia⁵.

Podobne uregulowania wprowadzają standardy międzynarodowe. I tak na mocy MSR 1 § 76 jednostka powinna ujawnić dla każdej grupy kapitału podstawowego udziały/akcje własne jednostki pozostające w jej posiadaniu lub w posiadaniu jednostek zależnych lub stowarzyszonych w bilansie lub w informacji dodatkowej⁶.

Zakres wyjątków i towarzyszących im wymogów w odniesieniu do procedury nabywania własnych instrumentów kapitałowych zdaje się uzależniony od skali prowadzonej działalności.

Schemat 1. Cele nabycia instrumentów kapitałowych w spółce z o.o. i spółce akcyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 200 § 1, art. 362 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością mamy trzy wyjątki od zakazu nabywania i przyjmowania w zastaw własnych udziałów przez spółkę lub spółkę

⁵ Por. ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

⁶ Zob. szerzej na ten temat: rozporządzenie Komisji Europejskiej (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Ur. UE 29.11.2008, L. 320/14, www.finanze.mf.gov.pl/documents/764034/1002221/20120911_30_rozporzadzenie_1126.2008.pdf [12.11.2013].

zależną. W przypadku spółki akcyjnej zakres wyłączeń od zakazu obejmowania własnych instrumentów kapitałowych ulega rozszerzeniu.

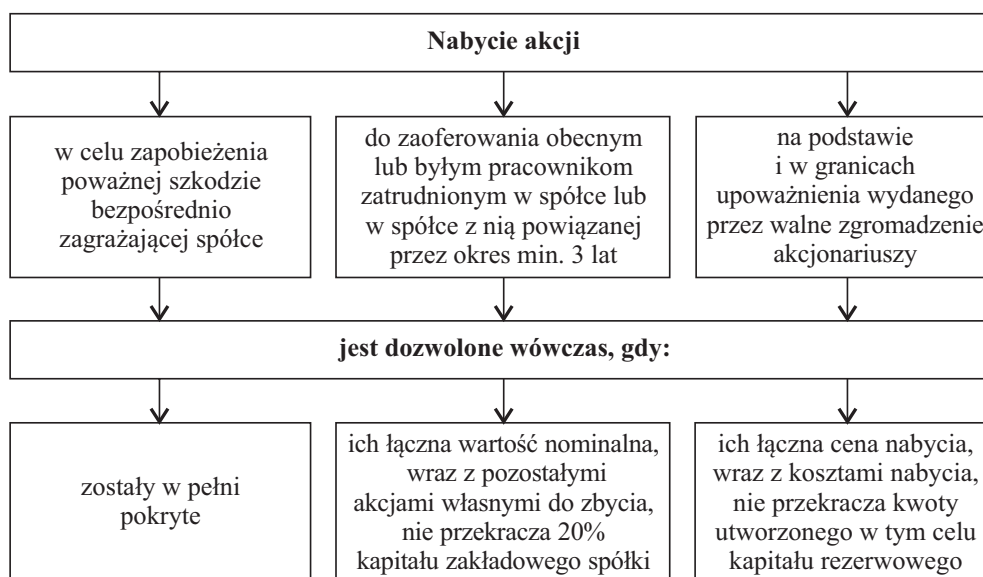
Cele nabycia instrumentów kapitałowych w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej ujawnia schemat 1.

Wynika stąd, że wspólny horyzont przejęcia papierów wartościowych w obu typach spółek wytyczają umorzenie, nabycie w drodze egzekucji dla zaspokojenia roszczeń spółki, których nie można zaspokoić w inny sposób z majątku wspólnika i/lub akcjonariusza, oraz inne okoliczności przewidziane w ustawie⁷. W pozostałych przypadkach mowa o warunkach przejęcia akcji własnych w spółkach akcyjnych.

2.1. Szczególne uwarunkowania nabycia akcji własnych

Kodeks spółek handlowych wprowadza dodatkowe obostrzenia towarzyszące nabyciu akcji własnych. Stąd w sytuacji odpłatnego pozyskania akcji przez spółkę ze względów prewencyjnych, mających ustrzec ją przed negatywnymi zjawiskami w przyszłości, w przypadku zaoferowania ich obecnym lub byłym pracownikom oraz nabycia akcji na podstawie i w granicach upoważnienia udzielonego przez walne zgromadzenie oczekuje się, że⁸:

Schemat 2. Specyfika nabycia akcji własnych w niektórych przypadkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 362 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

⁷ Na schemacie 1 cele wspólne zapisano w prostokątach oznaczonych ciągłą linią.

⁸ Por. art. 362 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

- 1) nabyte akcje zostały w pełni pokryte,
- 2) łączna wartość nominalna nabytych akcji nie przekracza 20% kapitału zakładowego spółki, uwzględniając w tym również wartość nominalną pozostałych akcji własnych, które nie zostały przez spółkę zbyte,
- 3) łączna cena nabycia akcji własnych, powiększona o koszty ich nabycia, nie jest wyższa od kapitału rezerwowego utworzonego w tym celu.

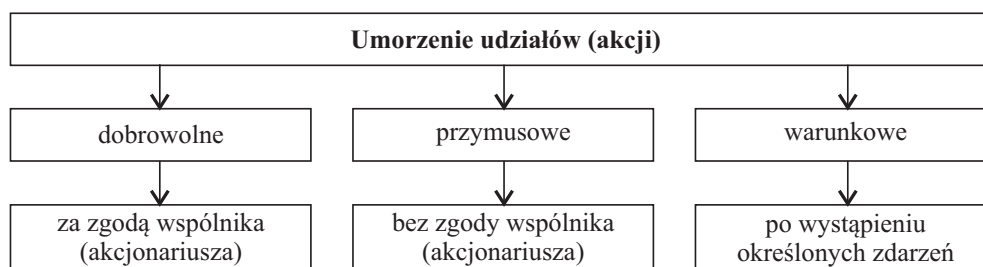
Jak widać, nabycie akcji własnych w wyżej wymienionych okolicznościach wymaga utworzenia kapitału rezerwowego⁹. Jego wysokość nie może być niższa od ceny nabycia akcji własnych¹⁰. Sytuację tę prezentuje schemat 2.

3. Pojęcie i procedura umorzenia własnych instrumentów kapitałowych w razie przekroczenia terminów ustawowych

Przejęte przez spółkę udziały lub akcje mogą ulec umorzeniu. Umorzenie papierów wartościowych oznacza unicestwienie praw wynikających z posiadania instrumentów kapitałowych jednostki bez unieważnienia treści samego dokumentu. Fizyczne unicestwienie wiąże się z uniemożliwieniem ich ponownego wprowadzenia do obiegu¹¹.

Mając na względzie charakter umorzenia udziałów (akcji), można dokonać podziału na dobrowolne, przymusowe i warunkowe. Typologię umorzenia ujawnia schemat 3.

Schemat 3. Rodzaje umorzenia udziałów (akcji) w spółkach kapitałowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 199 § 1 i 4 oraz art. 359 § 1 i 6 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

⁹ Takie podejście wydaje się podyktowane troską o to, aby nie uległ uszczupleniu kapitał własny zgromadzony w innych celach niż dla potrzeb umorzenia.

¹⁰ Por. D. Kania, E. Dreliszak, *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, ODDK, Gdańsk 2003, s. 30.

¹¹ Por. M. Mucharski, *Umorzenie akcji – jakie są przyczyny i skutki?*, <http://prawo.money.pl/aktualnosc/okiem-eksperta/artukul/umorzenie;akcji;-jakie;sa;przyczyny;i;skutki,105,0,698985.html> [6.11.2013].

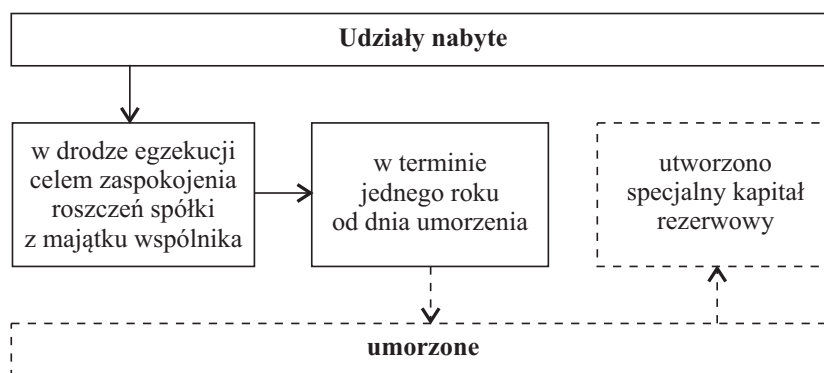
Umorzenie dobrowolne odbywa się za zgodą wspólnika (akcjonariusza), przymusowe dokonuje się bez jego akceptacji, a umorzenie warunkowe następuje z chwilą wystąpienia określonych zdarzeń. To ostatnie nabiera cech umorzenia przymusowego¹². Oprócz umorzenia przymusowego kodeks spółek handlowych dopuszcza również możliwość wykluczenia wspólnika ze spółki¹³.

Umorzenie instrumentów kapitałowych wiąże się co do zasady z obniżeniem kapitału zakładowego. Tak jest w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej. W spółce z o.o. umorzenia udziałów może dokonać się z kwoty czystego zysku¹⁴.

Umorzenie własnych udziałów i akcji drogą obniżenia kapitału zakładowego spółek kapitałowych wymaga ogłoszenia poprzez wezwanie ich wierzycieli do wniesienia sprzeciwu (lub roszczeń)¹⁵ w terminie trzech miesięcy, licząc od dnia ogłoszenia, jeżeli nie zgadzają się na jego obniżenie¹⁶.

Z instytucją umorzenia wiąże się ściśle zagadnienie horyzontu czasowego zbycia instrumentów kapitałowych nabytych w określonych okolicznościach. Prawo przewiduje, że w razie niedotrzymania wymienionych terminów instrumenty kapitałowe winny zostać umorzone.

Schemat 4. Procedura zbycia własnych udziałów nabytych w drodze egzekucji przez spółkę z o.o.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 200 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

¹² Przymusowy tryb umorzenia własnych instrumentów kapitałowych wiąże się z wypłatą wynagrodzenia ich właścicielom.

¹³ Zob. art. 266-269 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

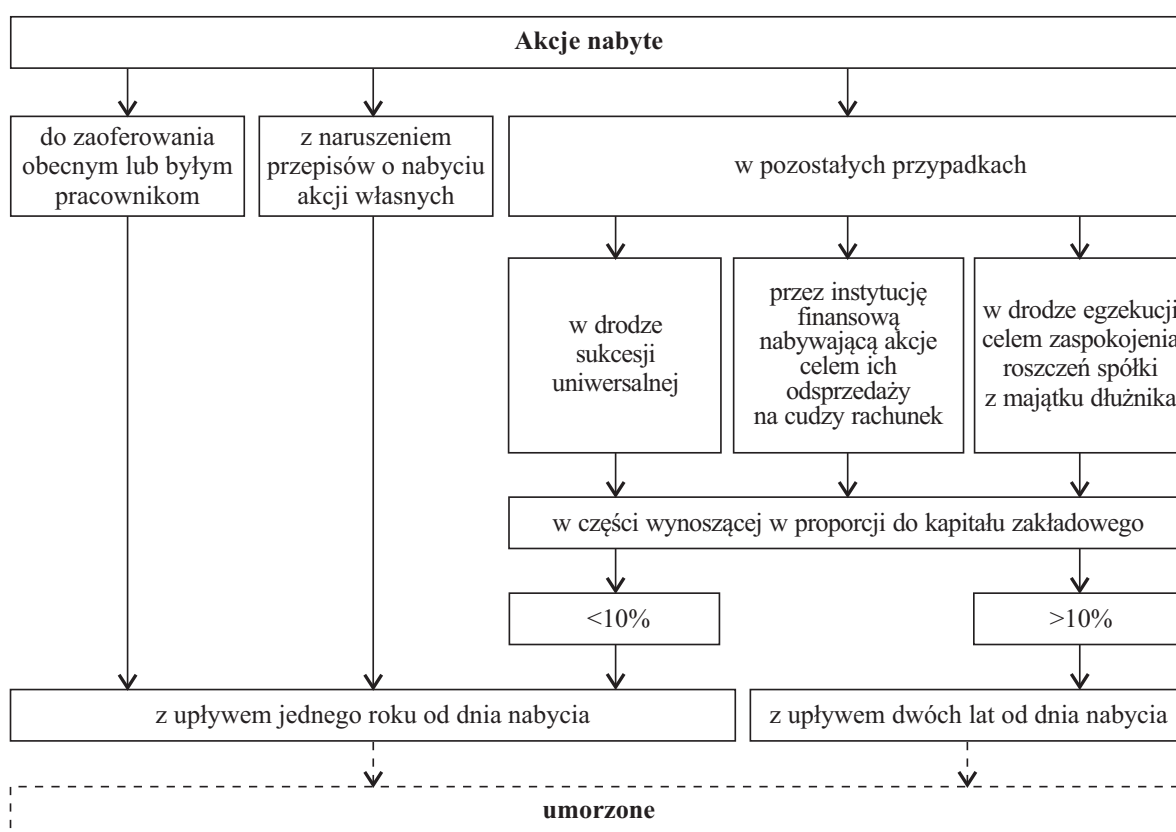
¹⁴ To jest bez obniżenia kapitału zakładowego, zob. art. 199 § 6 i 7; art. 360 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

¹⁵ W stosunku do spółki akcyjnej.

¹⁶ Zob. odstępstwa od wymogu ogłoszenia o umorzeniu udziałów i akcji drogą obniżenia kapitału zakładowego, art. 264 § 2; art. 360 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

W odniesieniu do spółki z o.o. chodzi o udziały nabyte w drodze egzekucji celem zaspokojenia roszczeń spółki z majątku współnika. Jeśli nie zostaną one zbyte w ciągu roku od dnia ich nabycia, podlegają umorzeniu, o ile do czasu ich „zagospodarowania” utworzono (zablokowano) specjalny kapitał rezerwowo odpowiadający wartości nabycia udziałów własnych¹⁷. Pokazuje to schemat 4.

Schemat 5. Terminarz zbycia nabytych akcji własnych w spółce akcyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 363 § 3, 4 i 5 ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.

W spółce akcyjnej mamy do czynienia z akcjami nabytymi w celu zaferowania ich obecnym lub byłym pracownikom, nabytymi z naruszeniem przepisów o nabyciu akcji własnych oraz w tzw. pozostałych przypadkach. Terminarz zbycia tych akcji zilustrowano na schemacie 5.

¹⁷ Por. Z. Fedak, *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość” 2005: *Zamknięcie roku 2005 (wydanie specjalne)*, s. 107 i rozważania dotyczące szczególnych uwarunkowań nabycia akcji własnych, podrozdział 1.1.

4. Zasady ewidencji księgowej udziałów (akcji) własnych

Zgodnie z MSR 32 „Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja”, jeśli jednostka nabywa własne instrumenty kapitałowe, to instrumenty te (nabyte udziały/akcje własne) odejmuje się od kapitału własnego. Nabycie, sprzedaż, emisja lub unicestwienie własnych instrumentów kapitałowych przez jednostkę nie powoduje ujęcia w wyniku finansowym jednostki żadnych zysków lub strat. Kwoty otrzymane lub zapłacone ujmują się bezpośrednio w kapitale własnym¹⁸.

W „Objaśnieniu stosowania”, będącym załącznikiem do MSR 32 „Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja”, czytamy, że własnych instrumentów kapitałowych jednostki nie zalicza się do aktywów finansowych, bez względu na przyczynę ich odkupienia. Podobnie ma się rzecz w przypadku, gdy jednostka posiada udziały w kapitale własnym, działając na rzecz innej osoby, na przykład instytucji finansowej, która w imieniu klienta weszła w posiadanie udziałów w kapitale własnym. Mowa wówczas o pośrednictwie, w związku z którym posiadanych udziałów/akcji własnych nie uwzględnia się w bilansie jednostki¹⁹.

W następstwie zbycia udziałów (akcji) własnych powstają różnice pomiędzy²⁰:

- 1) wartością udziałów (akcji) wprowadzonych do ksiąg a ceną ich sprzedaży,
- 2) wartością udziałów (akcji) wprowadzonych do ksiąg a ich wartością nominalną podlegającą umorzeniu.

W przypadku umorzenia akcji własnych dodatnią różnicę między ich wartością nominalną a ceną nabycia należy odnieść na kapitał zapasowy. Ujemną różnicę należy ująć jako zmniejszenie kapitału zapasowego, a pozostałą część ujemnej różnicy, przewyższającą kapitał zapasowy, jako stratę z lat ubiegłych i opisać w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym za rok, w którym nastąpiło obniżenie kapitału zakładowego²¹.

¹⁸ Por. MSR 32 § 33 rozporządzenia Komisji Europejskiej (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE 29.11.2008, L. 320/185, www.finanse.mf.gov.pl/documents/764034/1002221/20120911_30_rozporzadzenie_1126.2008.pdf [12.11.2013]; zob. też: *Rachunkowość i plan kont dla spółek kapitałowych po zmianie ustawy o rachunkowości i kodeksu spółek kapitałowych*, red. E. Jakubczyk-Cały, Difin, Warszawa 2001, s. 129 i 133.

¹⁹ Por. OS 36, rozporządzenia Komisji Europejskiej (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE 29.11.2008, L. 320/193, www.finanse.mf.gov.pl/documents/764034/1002221/20120911_30_rozporzadzenie_1126.2008.pdf [12.11.2013].

²⁰ Por. *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, red. G.K. Świdorska, W. Więclaw, Difin, Warszawa 2012, s. 391.

²¹ Zob. art. 36a ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

Na mocy art. 36a ust. 3 przepisy o umorzeniu akcji własnych mają zastosowanie również do umorzenia udziałów własnych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Wyjątkiem jest umorzenie udziałów bez dokonywania obniżenia kapitału zakładowego w przypadku nabycia udziałów w drodze egzekucji. Wówczas ich wartość według ceny nabycia należy ująć jako zmniejszenie kapitału rezerwowego utworzonego w celu umorzenia²².

Przykład 1. Ewidencja umorzeń udziałów własnych w spółce z o.o.

Firma ALFA Sp. z o.o. w bieżącym roku nabyła własne udziały w liczbie 20 sztuk o wartości nominalnej 200 zł każdy i cenie nabycia według ich wartości księgowej 250 zł każdy celem ich umorzenia przymusowego, bez zgody współnika, drogą zmniejszenia kapitału zakładowego w wysokości 2000 zł i zysku lat ubiegłych w kwocie 3000 zł.

Zaksięgować operacje gospodarcze związane z umorzeniem udziałów.

Ewidencja księgowa

						Rozliczenie wyniku		
Dt	Środki trwałe	Ct	Dt	Kapitał podstawowy	Ct	Dt	finansowego	Ct
	Sp. 50 000			3a) 2 000	50 000 Sp.		1) 10 000	30 000 Sp.
				2 000	50 000			
				Sk. 48 000				
				50 000	50 000			
Dt	Kapitał zapasowy	Ct	Dt	Rozrachunki ze współnikami	Ct	Dt	Udziały własne	Ct
	3ba) 2 000	10 000 1)		5 000 2)		5 000	5 000 3)	
	3bb) 1 000							
	3 000	10 000						
	Sk. 7 000							
	10 000	10 000						

Legenda: 1) przeznaczenie części zysku lat ubiegłych na kapitał zapasowy – 10 000 zł; 2) nabycie udziałów własnych w celu ich umorzenia po cenie nabycia wynoszącej 5000 zł (20×250); 3) powzięcie uchwały o umorzeniu kapitału zakładowego przez zarząd i dokonanie stosownego wpisu do krajowego rejestru sądowego: a) wartość nominalna umorzonych udziałów własnych drogą obniżenia kapitału zakładowego – 2000 zł (20×200), ba) przeznaczenie części kapitału zapasowego na umorzenie udziałów własnych (wartość nominalna) – 2000 zł, bb) nadwyżka ceny nabycia nad wartością nominalną udziałów – 1000 zł ($5000 - 4000$).

Źródło: Por. E. Dreliszak, D. Kania, *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, ODDK, Gdańsk 2003, s. 138-139.

W spółce ALFA Sp. o.o. kapitał podstawowy w kwocie 50 000 zł stanowi główne źródło finansowania aktywów trwałych. Ten element kapitałów własnych

²² Por. ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz 330; zob. schemat 4.

ulega powiększeniu o kapitał zapasowy²³ w wysokości 10 000 zł otrzymany z części zysku z lat ubiegłych zatwierdzonego przez uprawnionego do badania jednostki biegłego rewidenta.

Wskutek przymusowego charakteru umorzenia udziałów powstaje obowiązek zapłaty wynagrodzenia ich dotychczasowym posiadaczom w wysokości ceny nabycia. Przy braku sprzeciwu ze strony współników, na mocy stosownej uchwały, kapitał podstawowy i zapasowy ulegają obniżeniu o wartość nominalną umorzonych udziałów – każdorazowo o 2000 zł (op. 3a i 3ba). Dodatkowo kapitał zapasowy zmniejsza różnica pomiędzy ceną nabycia udziałów podlegających unicestwieniu a ich wartością nominalną w kwocie 1000 zł (op. 3bb). Ostatecznie ulega urealnieniu wysokość kapitałów własnych, wytyczając nowy punkt równowagi pokrycia aktywów po stronie własnych źródeł finansowania.

Przykład 2. Nabycie instrumentów kapitałowych w celu ich umorzenia w spółce akcyjnej

Firma BETA S.A. w bieżącym roku nabyła akcje własne w liczbie 2000 sztuk serii C o wartości nominalnej 10 zł każda i cenie nabycia 15 zł każda celem ich umorzenia z kapitału zakładowego równego 1 000 000 zł.

Dokonać stosownych księgowania związanych z umorzeniem akcji.

Ewidencja księgowa

Ewidencja księgowa			Rozliczenie wyniku					
Dt	Środki trwale	Ct	Dt	Kapitał podstawowy	Ct	Dt	finansowego	Ct
Sp.	1 000 000		3a)	20 000	1 000 000	Sp.	1) 40 000	600 000
				20 000	1 000 000			
			Sk.	980 000				
				1 000 000	1 000 000			
Kapitał zapasowy			Rozrachunki z akcjonariuszami			Akcje własne		
Dt		Ct	Dt		Ct	Dt		Ct
	3b) 10 000	40 000 1)			30 000 2)		30 000	30 000 3c)
	10 000	40 000						
	Sk. 30 000							
	40 000	40 000						

Legenda: 1) przeznaczenie części zysku lat ubiegłych na kapitał zapasowy – 40 000 zł; 2) nabycie akcji własnych w celu ich umorzenia po cenie nabycia wynoszącej 30 000 zł (15 × 2000); 3) powzięcie uchwały o umorzeniu kapitału zakładowego i dokonanie wpisu do krajowego rejestru sądowego: a) wartość nominalna umorzonych akcji własnych – 20 000 zł (2000 × 10), b) różnica między wartością nominalną a ceną nabycia – 10 000 zł, c) wartość akcji w cenie nabycia jw.

Źródło: Por. E. Dreliszak, D. Kania, *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, ODDK, Gdańsk 2003, s. 70-71.

²³ Kapitał zapasowy uzyskany z przeniesienia zysku lat ubiegłych odgrywa tu rolę swoistego „bufora” zabezpieczającego spółkę przed nadmierną obniżką kapitału podstawowego.

W spółce BETA S.A. kapitał podstawowy wynoszący 1 000 000 zł tradycyjnie już jest źródłem finansowania środków trwałych. Okoliczność nabycia akcji własnych pociąga za sobą zobowiązanie wobec ich właścicieli równe cenie nabycia. Mają oni prawo wnieść sprzeciw wobec uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy, o ile nie zgadzają się na obniżenie kapitału zakładowego. W przypadku jego braku kapitał podstawowy obniża się o wartość nominalną umorzonych akcji, a kapitał zapasowy o różnicę pomiędzy ceną nabycia akcji a ich wartością nominalną²⁴. W rezultacie kapitał podstawowy zmniejsza się o 20 000 zł (op. 3a), a kapitał zapasowy o 10 000 zł (op. 3b). Tak jak poprzednio, nowy poziom kapitału własnego i jego składników zostaje ustalony. Co więcej, zmniejszona wskutek wycofania części akcji podaż może spowodować wzrost ich kursu w przyszłości.

5. Zakończenie

Aktualne rozwiązania kodeksu spółek handlowych zezwalają w znacznym stopniu na proceder nabywania własnych instrumentów kapitałowych przez spółki. W wąskim zakresie dotyczy to spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. W przypadku spółek akcyjnych wachlarz możliwości jest znacznie szerszy. Nie oznacza to jednak całkowitej swobody postępowania w przejmowaniu własnych akcji. Wiele dopuszczonych prawnie rozwiązań obwarowanych jest bowiem dodatkowymi wymogami, a kluczem wydaje się imperatyw zaufania inwestorów do spółek notowanych na giełdzie papierów wartościowych.

Jednym z głównych powodów przejęcia własnych instrumentów kapitałowych jest ich umorzenie. Unicestwienie własnych udziałów i akcji może okazać się korzystne dla właścicieli spółek. Dzięki liberalizacji przepisów uzyskały one nowoczesny instrument zarządzania swoimi finansami oraz, do pewnego stopnia, narzędzie kształtowania składu udziałowców i/lub akcjonariuszy²⁵.

Unicestwienie własnych instrumentów kapitałowych może służyć m.in. przekazywaniu im wypracowanego zysku, zastępując w pewnym sensie wypłatę dywidendy, optymalizacji struktury kapitału, przekazywaniu informacji o dobrej kondycji finansowej spółki itp. W państwach o rozwiniętych rynkach kapitałowych znaczenie proceder nabywania własnych akcji (udziałów) jest duże, powoli przybierając na sile i w Polsce²⁶.

²⁴ Podobnie jak w przykładzie 1, kapitał zapasowy zdaje się pełnić funkcję „buforu” bezpieczeństwa minimalizującego negatywne skutki obniżenia kapitału podstawowego.

²⁵ D. Dąbrowski, *Nabywanie akcji własnych przez spółkę akcyjną*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, www.profinfo.pl/p,nabywanie-akcji-wlasnych-przez-spolke-akcyjna,40153259.html [9.11.2013].

²⁶ Por. *ibidem*.

Literatura

- Dąbrowski D., *Nabywanie akcji własnych przez spółkę akcyjną*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, www.profinfo.pl/p,nabywanie-akcji-wlasnych-przez-spolke-akcyjna,40153259.html/ [9.11.2013].
- Dreliszak E., Kania D., *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, ODDK, Gdańsk 2003.
- Fedak Z., *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość” 2005: *Zamknięcie roku 2005 (wydanie specjalne)*.
- Mucharski M., *Umorzenie akcji – jakie są przyczyny i skutki?*, <http://prawo.money.pl/aktualnosci/okiem-eksperta/arttykul/umorzenie;akcji;-;jakie;sa;przyczyny;i;skutki,105,0,698985.html> [6.11.2013].
- Rachunkowość i plan kont dla spółek kapitałowych po zmianie ustawy o rachunkowości i kodeksu spółek kapitałowych*, red. E. Jakubczyk-Cały, Difin, Warszawa 2001.
- Rozporządzenie Komisji Europejskiej (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE, 29.11.2008, www.finanse.mf.gov.pl/documents/764034/1002221/20120911_30_rozporzadzenie_1126.2008.pdf [12.11.2013].
- Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, red. G.K. Świdarska, W. Więclaw, Difin, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330.

Terms and Conditions for the Acquisition of Own Shares by Limited Liability Companies for the Purpose of their Redemption

Summary. Owners' equity plays a special role in any business, being a source of financing for its assets. The repayment imperative is what implies the division of financing sources into equity – traditionally taking the form of equity instruments which remain engaged in a business for an indefinite term – and liabilities, which are perceived as accounts payable within a specified time frame. As a rule, equity instruments are not subject to transactions between the company and its shareholders. Legal regulations in many countries, however, increasingly often provide for exceptions from this rule, allowing such operations in specific circumstances. One such exception relates to the so called equity redemption. The paper sets out to discuss current legislation regarding the acquisition of own shares by limited liability companies for the purpose of their redemption. Furthermore, the options for posting such transactions in the company's accounts are presented.

Keywords: redemption, owner's equity, financial instruments, shares, stock, shareholders